

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF SCIENCE AND HIGHER EDUCATION OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN

«Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КеАҚ
НАО «ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л. Н. ГУМИЛЕВА»
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

Экономика ғылымдарының докторы, профессор Байжолова Раиса Әлиқызының мерейтойына
арналған **«ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫ: ШЫНДЫҚТАР МЕН
ПЕРСПЕКТИВАЛАР»** атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының
ЕҢБЕКТЕР ЖИНАҒЫ
25 қаңтар 2025 ж.

СБОРНИК ТРУДОВ
международной научно-практической конференции **«ЭКОНОМИКА КАЗАХСТАНА:
РЕАЛИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ»**, посвященной юбилею доктора экономических наук,
профессора Байжоловой Раисы Алиевны.
25 января 2025 г.

PROCEEDINGS
of the international scientific and practical conference **«ECONOMY OF KAZAKHSTAN:
REALITIES AND PROSPECTS»**, dedicated to the anniversary of Doctor of Economics,
Professor Raissa Alievna Baizholova.
January 25, 2025

Астана, Қазақстан
Astana, Kazakhstan

УДК 338 (574)
ББК 65.9 (5Каз)
Қ 18

Рецензенты:

Галиева А.Х. – д.э.н., профессор, «Esil University», г. Астана, Республика Казахстан
Хойч А. - доктор PhD, ассоциированный профессор, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

Редакционная коллегия

Шалболова У. Ж. – главный редактор, д.э.н., профессор, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Майдырова А. Б. - д.э.н., профессор, заведующий кафедрой, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Байжолова Р. А. - д.э.н., профессор, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Санг-Кью Ли - доктор PhD, профессор, Андонгский национальный университет, г. Андонг, Южная Корея
Каштыкова Елена - доктор PhD, ассоциированный профессор, Экономический университет Братиславы, г. Братислава, Республика Словакия
Егембердиева С. М. - д.э.н., профессор, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Жанабаева Ж.К. - к.э.н., ассоциированный профессор, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Исаева Б.К. - доктор PhD, и.о. доцента, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Ергалиев Р.Е. – магистр экономики, старший преподаватель, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан
Досмаганбетов Н.С. - магистр экономики, докторант, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, г. Астана, Республика Казахстан

ISBN 978-601-385-042-9

«Қазақстан экономикасы: шындықтар мен перспективалар»: халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдарының жинағы / У.Ж. Шалболованың жалпы редакциясымен. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2025. - 513 б.

«Экономика Казахстана: реалии и перспективы»: сб. материалов межд. науч.-практ. конференции / под. общей ред. Шалболовой У.Ж.. – Астана: Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилева, 2025.- 513 с.

Works of the international scientific-practical conference «Economy of Kazakhstan: Realities and Prospects» / under the general editorship of U.Zh. Shalbolova. – Astana: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2025.- 513 p.

УДК 330.010 (574)
ББК 65.050 (5Каз)

ISBN 978-601-385-042-9

© Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2025
© Евразийский Национальный университет им. Л. Н. Гумилева, 2025
© L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2025

МАЗМҰНЫ **СОДЕРЖАНИЕ** **CONTENTS**

ӨМІРБАЯН.....	9
ҚҰТТЫҚТАУЛАР	15
Аббасов Э. Т. КӘСПКЕРЛІККЕ ТАРТУ ЖАСТАР ЖҰМЫССЫЗДЫҒЫН ТӨМЕНДЕТУ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ	22
Абдырахманова А. А. БАЛАЛЫ ОТБАСЫЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ ШАРАЛАРЫ ТУРАЛЫ	27
Абылкасимова Ж.А., Ибраева А.К., Акишева Д.М. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТРУДА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ.....	32
Ажикенов А.Б. ПОВЫШЕНИЕ ЭНЕРГОЭФФЕКТИВНОСТИ МНОГОКВАРТИРНЫХ ЖИЛЫХ ДОМОВ (НА ПРИМЕРЕ ГОРОДА АСТАНА).....	34
Азылканова С.А. ОСНОВНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ	38
Айдархан З.А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАРЖЫ ИНКЛЮЗИЯСЫ: ЕЛДЕГІ ХАЛЫҚТЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ҚОЛЖЕТІМДІЛІГІ.....	41
Аймурзина Б.Т., Каменова М.Ж. ФИНАНСОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА КАЗАХСТАНА.....	45
Амангелды Г. ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ТРАНСПОРТНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В УСЛОВИЯХ ИНТЕГРАЦИИ	49
Аминова А.А. ТҰРҒЫН ҮЙ НАРЫҒЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ МЕН ПРОБЛЕМАЛАРЫ (ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫ МЫСАЛЫНДА)	52
Асанов Н.Ж. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКСПОРТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИИ В ГАЗОВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	58
Асемхан А.А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ БИЗНЕС ПЕН КОРПОРАТИВТІК МӘДЕНИЕТТІҢ ӘЛЕУМЕТТІК ЖАУАПКЕРШІЛІГІ: ТҰРАҚТЫ ДАМУДАҒЫ РӨЛІ.....	61
Асылхан А.А. ӨНЕРКӘСПТІК КӘСПОРЫНДАРДА БИЗНЕС-ПРОЦЕСТЕРДІ БАСҚАРУДЫ ЖЕТІЛДІРУ	66
Ашим А.А. РОЛЬ АУДИТА ЭФФЕКТИВНОСТИ В ПОВЫШЕНИИ ПРОЗРАЧНОСТИ И РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ	69
Әбдіжәлел А.А. УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМИ ПОТОКАМИ ПРИ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТА	74
Әуесхан Ғ.А. ПРИМЕНЕНИЕ МЕТОДА ГЕНЕРАЦИИ ЦИФРОВОГО ПРОФИЛЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ IT-СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОДЕЛИ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОБУЧЕНИЯ	79
Баймағамбетова А.А., Сейтхожина Д.А. ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ДОБЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЙ КАЗАХСТАНА: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ.....	84

Балғынбек Д. АНАЛИЗ РОЛИ И ПУТИ “ЗЕЛЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА” В ПРОДВИЖЕНИИ РЕГИОНАЛЬНОГО УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	88
Баштовая А.С., Жолдожкова Г.Е. ВЛИЯНИЕ НАЛОГОВ НА РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....	93
Бегімбай К.М. АНАЛИЗ МИРОВЫХ ПРАКТИК ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ СТРУКТУРНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ	96
Бейсекенова К.С. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ РЫНКА НЕДВИЖИМОСТИ В КРУПНЫХ ГОРОДАХ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	99
Бисембиева Ж.К. АДАМИ КАПИТАЛ САПАСЫНЫҢ ДАМУЫН БОЛЖАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ.....	104
Богомоллова И.П., Шатохина Н.М., Бородкина А.С. УПРАВЛЕНИЕ СЫРЬЕВОЙ ДИВЕРСИФИКАЦИЕЙ ПРОИЗВОДСТВА ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ПРОДУКТОВ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ КОНДИТЕРСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В УСЛОВИЯХ ИМПОРТОЗАМЕЩЕНИЯ	110
Габдушев Т.А. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЗАНЯТОСТИ ТРУДОСПОСОБНЫХ МАЛООБЕСПЕЧЕННЫХ ГРАЖДАН.....	114
Джангарашева А.Р., Забекова Д.А. ЭВОЛЮЦИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ КИТАЯ: УРОКИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ	119
Джумагулова Ж.Х., Кушкалиева С.И. ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА БИЗНЕСТІ ДАМУ ТУ РАСТЫРУ СҒАРАТТЫҒЫ.....	123
Досмағанбетов Н.С., Каштыкова Э. ИННОВАЦИЯЛЫҚ КЛАСТЕРЛЕРДІҢ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ДАМУДАҒЫ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	126
Дүйсембаев А.А. ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ АҚШ: ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЯСАТТЫҢ САЛЫСТЫРМАЛЫ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	130
Дюсекина М.С. ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ДАМУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛАР ЖӘНЕ РЕТТЕУ АРАСЫНДАҒЫ ТЕҢГЕРІМДІ ҚАТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ МЕМЛЕКЕТТІК САЯСАТТЫҢ РӨЛІ	134
Елеубекова Б.Е. ПЕТИЦИЯ АЗАМАТТЫҚ ҚАТЫСУДЫҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ	139
Ергалиев Р.Е. ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЕ ЛОГИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ И ЦЕПЕЙ ПОСТАВОК	143
Ерімбетова Т.Қ. ЖАҒАҢДЫҚ ЖЕТКІЗУ ТІЗБЕКТЕРІНІҢ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ: ГЕОСАЯСИ ТӘУЕКЕЛДЕР МЕН ЛОГИСТИКАЛЫҚ ШЕШІМДЕР	148
Жанбатыр А.Ж. АНАЛИТИКА БОЛЬШИХ ДАННЫХ В МСП И ЭФФЕКТИВНОСТЬ КОМПАНИИ	151
Жанұзақова З.Қ. ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В СФЕРЕ ТУРИЗМА: ПРОБЛЕМЫ И ТРУДНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ.....	154
Жиенбаева Г.М., Бержанова А.М. ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЕҢБЕК НАРЫҒЫНА ҮҚПАЛЫНЫҢ НЕГІЗГІ АСПЕКТІЛЕРІ.....	158
Жумажанова М.Т. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ЖЕКЕШЕЛІК ӨРІПТЕСТІК ЖҮЙЕСІН ЦИФРЛАНДЫРУ: МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	161

Жуматаева Б.А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ВЕНЧУРЛЫҚ БИЗНЕСТІҢ ДАМУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН БОЛАШАҒЫ	165
Жунусова С.А. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ ПРИ РЕОРГАНИЗАЦИИ И ЛИКВИДАЦИИ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ	170
Жусупов Р.С. САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ БӘСЕКЕЛІК ҚАБІЛЕТТІЛІГІНЕ ТІГІЗЕТІН ӘСЕРІ	174
Жұманова Қ.І. ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА АСТАНА ҚАЛАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТ КӨРСЕТУ ПРОЦЕСІН ЖЕТІЛДІРУ	177
Зокирова М.И. ИНКЛЮЗИВНОЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР СНИЖЕНИЯ БЕДНОСТИ	181
Икромов К.Т. ФИНАНСОВАЯ ИНКЛЮЗИЯ КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР СОЦИАЛЬНО- ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ	185
Исмагулов М.Р. ВОЗДЕЙСТВИЕ ЖИЛИЩНОЙ ПОЛИТИКИ НА УЛУЧШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ НАСЕЛЕНИЯ.....	187
Каиргазинова А.А. ОСОБЕННОСТИ ПРОВЕДЕНИЯ МАРКЕТИНГОВОГО АУДИТА В УСЛОВИЯХ КАЗАХСТАНА	192
Капенова А.Ж. ФИНАНСИРОВАНИЕ МЕДИЦИНСКОЙ СИСТЕМЫ КАЗАХСТАНА: СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	196
Карибай Д.З., Кожаметов З.К. ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ КАДРЛЫҚ ӘЛЕУЕТІ: МӘНІ, ДЕҢГЕЙЛЕРІ ЖӘНЕ ҚАЛЫПТАСТЫРЫП, ДАМУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	201
Карымсакова Ж.К. ЦИФРОВИЗАЦИЯ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА КАЗАХСТАНА В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ОТРАСЛИ	207
Касымгузин И.А. РОЛЬ МАРКЕТИНГА В ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТУРИСТСКИХ КОМПАНИЙ КАЗАХСТАНА.....	211
Кенжеғұл М.О., Сейтхожина Д.А. SMART ЭКОНОМИКАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ АДАМИ КАПИТАЛЫ: ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ	215
Клишанец Ю.А. ЦИФРОВИЗАЦИЯ И УЛУЧШЕНИЕ КАЧЕСТВА ЖИЗНИ В РЕГИОНАХ КАЗАХСТАНА.....	219
Колесникова Е.В., Троцкая Д.С. СРАВНЕНИЕ МЕТОДОВ РАСЧЁТА НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ В КАЗАХСТАНЕ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.....	222
Култанова Н.Б. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ: ВОЗМОЖНОСТИ ДЛЯ КАЗАХСТАНА	226
Кусаинова А.Б. ЦИРКУЛЯРНАЯ ЭКОНОМИКА КАК ДРАЙВЕР ЭФФЕКТИВНОСТИ: ОПЫТ ПРЕДПРИЯТИЙ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	230
Кусайнова А.К. ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ДОЛГ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН И ЕГО УПРАВЛЕНИЕ.....	234
Қадыров Б.Қ. АЙМАҚТАРДА ЖЕРГІЛІКТІ БІЛІК ОРГАНДАРЫ ҚЫЗМЕТІНДЕ ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ӨЗЕКТІЛІГІ.	238
Қажыбек І.Ж. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІНДЕ БЮДЖЕТТІК ЖОСПАРЛАУДЫ ЖАҒҒЫРТУ	242

Қожаханов А.А. ОСОБЕННОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРОЕКТАМИ В ЗДРАВООХРАНЕНИИ	245
Мауадинов Қ.М. АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАСЫНДА СУДЫ МЕМЛЕКЕТТІК РЕТТЕУ- КЕЗЕК КҮТТІРМЕС МӘСЕЛЕЛЕРДІҢ БІРІ	249
Мәден Н.Н. ЖЕРГІЛІКТІ АТҚАРУШЫ ОРГАНДАРДАҒЫ МЕМЛЕКЕТТІК ҚЫЗМЕТТЕРДІ ЦИФРЛАНДЫРУ	254
Мәмиев М.С. ОПТИМИЗАЦИЯ ЦИАНИРОВАНИЯ КАК СПОСОБ ПОВЫШЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА	260
Мейрамов Е.К. ПРОБЛЕМА РЫНКА ТРУДА В РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	264
Мейрамова М.М. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ САЛЫҚ ЕСЕБІНІҢ НОРМАТИВТІК ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ	267
Мельник А.Г. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ КАЗАХСТАНА ..	272
Мизамбекова Ж.К. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ В ИНДУСТРИИ ТУРИЗМА И ПУТИ ПРИМЕНЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ	276
Мизанбекова С.К., Джумабаева А.М. ПРОИЗВОДСТВО КАЗАХСТАНСКОЙ ПШЕНИЦЫ В ПОВЫШЕНИИ ЕЕ ЭКСПОРТА	280
Мирақбаров Ж.Ә. ҚАЗАҚСТАН ЖАСТАРЫНЫҢ ӘЛЕУЕТІ МЕН ДАМУ БАҒЫТТАРЫ ..	285
Молдашов Н.О. БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТЕОРИЯНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ РЕТІНДЕГІ МАҢЫЗЫНЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ	288
Музафаров А.А. СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ПРОГРАММЫ ЛОЯЛЬНОСТИ КАК ИНСТРУМЕНТ ДОВЕРИЯ И ДОЛГОСРОЧНЫХ ОТНОШЕНИЙ С КЛИЕНТАМИ ..	292
Мукушев Т.Б. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ БОЛАШАҒЫ	296
Надыбаев Н.Н. СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ И ОЦЕНКЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ: ИНСТРУМЕНТЫ И МЕТОДЫ	301
Наетова Н.К. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМДАРДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	305
Найзабекова А.А. РОЛЬ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОДДЕРЖКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗВИТИИ АГРОПРОМЫШЕННОГО КОМПЛЕКСА КАЗАХСТАНА	309
Нурсейтова А.Н. ФРАНЧАЙЗИНГ ҮЛГІЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ БИЗНЕСТІҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ	314
Нұрланұлы Абдул-Хасен ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘУЕ БИЛЕТТЕРІ БАҒАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА НАРЫҚТЫҚ ФАКТОРЛАРДЫҢ ӘСЕРІ	319
Омарова К.А. ТУРИСТСКИЕ ДЕСТИНАЦИИ КАЗАХСТАНА И САНАТОРНО-КУРОРТНЫЕ ЗОНЫ	323
Плотников Н.А., Жолдожакова Г.Е. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В РК	328
Примбетова С.Ч., Отетилеуов А.О. ЦИФРЛАНДЫРУ – МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУ ЖҮЙЕСІН ТРАНСФОРМАЦИЯЛАУ СТРАТЕГИЯСЫ	333

Разиев К.Б. ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАТЫС Өңірлеріндегі мал азығын базасын нығайту мәселелері	338
Раимкулова А.М. ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ЭФФЕКТ РАЗВИТИЯ ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ: ПЕРСПЕКТИВЫ ДЛЯ КАЗАХСТАНА.....	343
Рсалиева А.А., Балғабаева О.Б. ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И РАЗВИТИЕ РЫНКА ТРУДА СТРАНЫ: ВЗАИМОВЛИЯНИЕ В УСЛОВИЯХ ДИНАМИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ	346
Садыкова Д.А. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО И ЧАСТНОГО СЕКТОРОВ В ПРОДВИЖЕНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ БРЕНДОВ ЧЕРЕЗ КУЛЬТУРУ	353
Салыков А.М. ЭТАПЫ ТРАНСФОРМАЦИИ СТРОИТЕЛЬНОЙ ОТРАСЛИ	356
Самархан Г.А. САЛЫҚТЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ АХУАЛЫНА ӘСЕРІ.....	361
Сансызбайұлы Б. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАСЫЛ ҚАРЖЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ДАМУ КЕЛЕШЕГІ	364
Сапарова Г.К., Аяганова А.Б. ИННОВАЦИИ КАК ФАКТОР ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ПРИМЕР АТЫРАУСКОЙ ОБЛАСТИ.....	367
Сапиолдаева Б.Қ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ЗАҢ ШЫҒАРУШЫ ОРГАНЫ ҚЫЗМЕТІНЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ЕНГІЗУ	372
Саябаев К.Б. РОЛЬ ВНУТРЕННЕГО КОНТРОЛЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	377
Серік Ш.Қ. ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУДЕ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ	381
Серікова А.Р. ЭНЕРГЕТИКА САЛАСЫНДАҒЫ МАКРОИНДИКАТОРЛАРДЫҢ ОРЫНДАЛУЫН БАҒАЛАУДА МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТТІҢ РӨЛІ.....	386
Смагулова Ж.Б. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВИЗАЦИИ АПК.....	390
Султанбек А.С. ИНВЕСТИЦИОННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ПО РАЗВИТИЮ НЕФТЕПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕЙ И НЕФТЕХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ КАЗАХСТАНА.....	394
Сыздықов А.Ж. РОЛЬ ФОНДОВОГО РЫНКА В ДИВЕРСИФИКАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА.....	399
Тасболатов А.Е. ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АУДИТ РАСХОДОВАНИЯ СРЕДСТВ НА РАЗВИТИЕ АВТОДОРОЖНОЙ ОТРАСЛИ КАЗАХСТАНА	403
Тасмағамбетова Н.Б. БЫЛҒАРЫ ӨНЕРКӘСІБІНІҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕГЕ ШОЛУ	408
Текиманова А.Б. ВОЗМОЖНОСТИ И ВЫЗОВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ КАЗАХСТАНА КАК НОВОЙ СТУПЕНИ РАЗВИТИЯ СТРАНЫ.....	413
Темирбекова К.Т., Омарова А.К. НАЛОГОВЫЕ СТИМУЛЫ ДЛЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: ОПЫТ ЮЖНОЙ КОРЕИ И ВОЗМОЖНОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ В КАЗАХСТАНЕ	417

Токенова Е.С. ВНЕДРЕНИЕ ESG-ФАКТОРОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ.....	421
Төлегенов Ж.С. «ХАЛЫҚ ҮНІНЕ ҚҰЛАҚ АСАТЫН МЕМЛЕКЕТ» ТҰЖЫРЫМДАМАСЫ АЯСЫНДА МЕМЛЕКЕТ ПЕН ҚОҒАМ АРАСЫНДАҒЫ ДИАЛОГТЫ ДАМУ: ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫ ҚАМТАМСЫЗ ЕТУДЕГІ РӨЛІ	426
Турғанбаев Т.Ә. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ТҰРАҚТЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ӨСУ ҮШІН ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕРДІ ЦИФРЛАНДЫРУ ӘЛЕУЕТІ.....	430
Усенқұлова А.А. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП САРАПТАМАСЫНЫҢ ӘДІСТЕМЕСІН ӘЗІРЛЕУ	434
Хасен А.М. ОПТИМИЗАЦИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	439
Хасен М.Ж. РОЛЬ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА В РАЗВИТИИ РЫНКА ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	443
Хасенова Н.Н. ПЕРЕХОД К КРЕАТИВНОЙ ЭКОНОМИКЕ В КАЗАХСТАНЕ: SWOT-АНАЛИЗ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ.....	447
Цуканова К.А., Воронцова Ю.Н., Ступникова Д.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ БИЗНЕС-ПРОЦЕССАМИ В УСЛОВИЯХ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ УГРОЗАМ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	454
Шаймерденова З.Ж. РОЛЬ КВАЗИГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА ФИНАНСОВОМ РЫНКЕ КАЗАХСТАНА	457
Шалболова У.Ж., Салыков А.М. ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИИ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ	461
Шамбыл Қ.Ә. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ АҒЫНДАРЫНА ТАЛДАУ ЖҮРГІЗУ	467
Шоканов Р.А. АМОРТИЗАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА ОРГАНИЗАЦИИ, УЧЕТ, АУДИТ И АНАЛИЗ СПОСОБОВ ЕЁ ПРИМЕНЕНИЯ.....	472
Шохабаева А.С. АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДАҒЫ ОЗЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІ	478
Akbota Khassenova ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF AGRICULTURAL SUBSIDIES IN KAZAKHSTAN	483
Akhmetov Serik Sergazievich THE IMPACT OF RISKS ON THE EFFECTIVENESS OF PROJECT FINANCING IN KAZAKHSTAN TAKING INTO ACCOUNT THE TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF THE DERIVATIVES MARKET	488
Magzumova Lazzat Kenzhebekovna GREEN INVESTMENTS AND THEIR IMPACT ON KAZAKHSTAN'S ECONOMIC DEVELOPMENT AS PART OF THE TRANSFORMATION	491
Muratbekov Yelnaz Dauletuly APPLICATIONS IN PUBLIC SECTOR PROCESS REENGINEERING FOR INNOVATION AND EFFICIENCY	495
Saparova Dana Askhatovna ROLE OF INVESTMENTS IN GREEN ECONOMY DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN'S AGRIC.-ULTURAL SECTOR	
Toleuova Kamila Barkatovn THE ECONOMICS OF HEALTHCARE INFRASTRUCTURE DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN: FINANCING, EFFICIENCY, AND GROWTH	503
Zhuman Gabit Sagyndykuly METHODS OF ACCOUNTING FOR INCOME AND EXPENSES: HOW TO PROPERLY ASSESS THE FINANCIAL EFFICIENCY OF BUSINESS.....	507

АДАМИ КАПИТАЛ САПАСЫНЫҢ ДАМУЫН БОЛЖАУДЫҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Бисембиева Жанаргуль Курганышовна

bisembieva.zh@mail.ru

Л. Н. Гумилев атындағы ЕҰУ докторанты, Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – Майдырова А. Б., э.ғ.д., профессор

«Адам капиталы» концепциясы соңғы жылдары оның сапалық аспектілері тұрғысынан қарастырылып келе жатқанын айта кету керек, бұл, келесі ғылыми-әдістемелік зерттеулердегі бағыттардың заңды салдары болып табылады.

Бір жағынан, түсініктер мен категориялардың араласуы орын алуда. Мысалы, көптеген сарапшылар адами капиталды адам дамуының синонимі ретінде қарастырады. Алайда, белгілі болғандай, адам дамуының индексі үш әлеуметтік бағытталған көрсеткіштер негізінде есептеледі, бұл жалпы адам капиталының концепциясынан әлдеқайда тар ұғым. Сонымен қатар, адам капиталы мен адам әлеуетінің түсініктері арасындағы шатасу байқалады, ол да қоғамдық өндірістік күштер ретінде адам қасиеттерін тар ұғым ретінде сипаттайды. Жалпы алғанда, адам капиталы адам әлеуеті мен адам дамуы сияқты ұғымдарды өз құрамдас бөліктері ретінде қамтиды.

Осы тектес ұғымдар, адам капиталы мен еңбек ресурстары арасындағы түсініктерде де шатасу да байқалады. Бұл жерде еңбек ресурстары – білімді немесе білімсіз, тиісті біліктілік деңгейі бар адамдар. В. Горбаневтің пікірінше, адам капиталы әлдеқайда кең және терең ұғым болып табылады, ол еңбек ресурстарынан басқа да жеке тұлғаның сапалық аспектілерін көтеруге бағытталған инвестицияларды қамтиды [1].

Екінші жағынан, бұл жағдай адам капиталының концепциясын зерттеуде әдіснамалық көзқарастар мен тәсілдердің кең ауқымын туындатуда. Д. Авдеева атап өткендей, адам капиталының факторларының экономикалық өсімге әсерін зерттеу көрсеткіштерінің қолданылуы ғана емес, оның әсер ету жолдарының жасырын арналарымен және макроэкономикалық моделдеу әдістері мен олардың негізінде бағалау жасаумен ерекшеленеді. Осылайша, алуан түрлі көзқарастар мен нұсқалар, сондай-ақ шешілмеген мәселелер мен кемшіліктер – ақпараттық қамтамасыз етудің толық еместігі, құрамдас бөліктерді бағалаудың әдіснамалары, адам капиталының индикаторларының әдіснамалары, макроэкономикалық моделдеу әдіснамалары, олардың жеке ерекшеліктері және басқа да мәселелер – алынған нәтижелердің айтарлықтай әртүрлілігін туындатады. [2, б. 259].

Сондықтан соңғы уақытта адам капиталының концепциясын зерттеуде саннан сапаға өту принципі байқалады. ОЭСР офисінің мамандары атап өткендей, жаппай білім беру 20-шы ғасырда кеңінен таралып, білім беруді кең

ауқымдағы адамдарға ұсыну қызметін арттырды. Қазіргі уақытта дамыған елдерде міндетті білім беру жас өспірімдерге мектепте оқыту ұзақтығы бойынша өзінің табиғи шегіне жетті. Жалпы, алдағы уақытта адам капиталының қалыптасуының процестері білім берудің сандық аспектілерінен көбірек сапалық деңгейін арттыруға бағытталатын болады [3].

Осы ретте Л. Сагдееваның пікірімен толық келісуге болады, себебі адам капиталының концепциясының дамуы бойынша теориялық мәселелердің аясында оның сандық бағалануының ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілуі зерттеушілердің назарынан тыс қалғаны жасырын емес, оның ішінде адам капиталының сапасын өлшеу мәселелері экономикалық өсуге әсер етудегі оның ықпалы тұрғысынан қарастырылған [4].

Қазіргі уақытта адам капиталының сапасы кез келген ұлттық экономика үшін маңызды екендігі түсініледі, өйткені ол экономикалық өсудің негізгі факторларының бірі болып табылады. Д. Ибрагимова атап өткендей, экономикасы дамыған елдерден инновациялық технологияларды алу мүмкін болса да, егер осы технологияларды пайдаланатын кадрлар қажетті білім мен біліктілікке ие болмаса оларды толық пайдалану мүмкін емес [5, б. 9].

Қазақстанда, индустриалды-инновациялық негізде дамыған экономика диверсификациясының көпжылдық процесінің алғашқы кезеңдерінен бастап, негізгі құралдардың бірі болып саналатын инновациялық технологиялардың «трансферті» ерекше маңызды. Бұл құрал Қазақстанның Индустриализация картасындағы көптеген жобалардың негізінде салынды (КИК), ол индустриалды дамыған елдерде ең жоғары деңгейдегі өнім өндіру арқылы әлемдік экономикалық кеңістікте бәсекеге қабілетті артықшылықтарды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бұл құрал Қазақстанның индустриалды-инновациялық даму мемлекеттік бағдарламасының 2010-2014 жылдардағы, 2015-2019 жылдардағы және 2019-2025 жылдардағы бағдарламаларының негізінде қалыптасты. Алайда, іс жүзінде көптеген жобалар толық іске асырылмай, кейбірі тіпті жүзеге аспады, себебі аймақтарда инновациялық бағыттағы кадрлар жетіспеді. Айта кету керек, Индустрия министрлігі мен Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі арасындағы өзара іс-қимылдың жеткіліксіздігі, инновациялық экономика қажеттіліктеріне сәйкес еңбек нарығының мүмкіндіктерін үйлестіру, сондай-ақ Білім және ғылым министрлігі мен Еңбек және әлеуметтік қорғау министрлігі арасындағы келісімдер жоқтығы инновациялық бағыттағы кадрларды жоғары білім жүйесі арқылы дайындау мәселесінде үлкен теріс әсерін тигізді.

В. Егоровтың пікіріне сүйене отырып, қазіргі уақытта кеңінен танылған ұғымдар, атап айтқанда адам капиталы, адам әлеуеті және оларды өлшеу әдіснамалары қазіргі экономикадағы адам факторының барлық қырлары мен көріністерін толық көлемде көрсетпейтінін айтуға болады. Бүгінде маңызды болып табылатындар – білім деңгейі мен ұзақтығы сияқты сандық көрсеткіштер емес, олар когнитивті қабілеттерді дамыту және мамандықтағы біліктілік деңгейі, бұл тек формальды білім ғана емес, сонымен қатар бейресми және

ықтимал түрде қоршаған орта мен өзгермелі жағдайларға бейімделу қабілетін талап етеді.

Дегенмен, бұл процестерді басқару өте күрделі екені сөзсіз, өйткені олар басқарушылық аспектілердің жеткіліксіз орталықтандырылуы, әртүрлі нысандар мен қатысушылар арасындағы өзара байланыстың көптігімен ерекшеленеді, бұл адам капиталының сапалық қалыптасуын қамтамасыз ететін экожүйені қалыптастырады.

Бұл мәселеде, П. Сорокин мен Т. Попова пікірінше, ғылыми зерттеулер мен сараптамалық пікірлер көрсеткендей, қоғамды жаңғыртудағы әлеуметтік ұйымдастырудың жүйелік құрылымдары бұрынғыдан әлдеқайда жылдам өзгеруде (тіпті кейде ыдырауда). Мұның айғағы ретінде фрилансерлер санының өсуі мен кәсіпкерлік пен кәсіби икемділікке деген сұраныстың артуын айтуға болады. Мысалы, АҚШ-та фрилансерлер жұмыс күшінің негізгі бөлігін құрауы мүмкін. Осыған байланысты, қазіргі заманғы қоғамда фрилансерлер, шағын және орта кәсіпкерлердің әлемі жаңа, бюрократиялық жүйедегі ірі бизнеске қарағанда түбегейлі өзгеше болып келеді [6, б. 161,162].

Сандық көрсеткіштен сапаға көшу парадигмасының жүзеге асырылуында Дүниежүзілік банк өз инвестициялық саясатында 2018 жылдан бастап басымдықтарды ауыстырды. Бұрын Дүниежүзілік банк экономикалық дамуға инвестициялар құюды қолдап, осы негізде кедейлік мәселесін шешуді көздеген болса, қазір адам ресурстарына тікелей инвестициялар тарту бойынша жұмыс істеуде. Бұл мақсатта Дүниежүзілік банк тобының мамандары адам капиталының индексіні әзірледі, ол адамның еңбек ресурстарының өнімділігіне қосқан үлесін бағалауға мүмкіндік береді. Жалпы, бұл индекс адам әлеуетінің даму индексі (ИРА) мен адам дамуының индексінен (ИДИ) және басқа да көрсеткіштерден өзгеше, ол адам ресурстарының сапасын экономикалық дамудың қажетті мақсаттары мен міндеттеріне сәйкестігі тұрғысынан бағалауға бағытталған.

Дүниежүзілік банк тобының мамандары адам капиталының сапасын арттырудан келетін көпқырлы артықшылықтар ғылыми қауымдастыққа белгілі болғанымен, бұл білімдер әлі күнге дейін дамушы елдердің үкіметтерін адам капиталының сапасына инвестиция құюға ынталандыруға негіз болмады деп санайды. Бұл жағдайда ең үлкен кедергі – адам капиталына инвестиция салудың барлық артықшылықтарын айқын көрсететін деректердің жетіспеушілігі болып табылады, олар тек денсаулық сақтау және білім беру басшыларына ғана емес, барлық мемлекеттер мен әлем елдерінің жетекші тұлғаларына да әсер етуі тиіс. Осыған байланысты, Дүниежүзілік банк тобының мамандары енгізілген адам капиталының индексі арқылы мемлекеттердің осы салаға жұмсалатын шығындарын арттыруды және сапалық адамның капиталды дамытуда оның тиімді қайтарымын арттыруды ынталандыра алады деп есептейді [7].

Сарапшылар сапалы адам капиталының сипаттамалары басқаруды жүзеге асыру мақсатында аймақтық деңгейде өзгеруі мүмкін деп санайды, ол ағымдағы жағдайларға және экономикада басымдық берілетін секторларға байланысты болады, сонымен қатар қабылданған басқарушылық шешімдерге байланысты болады. Басқаша айтқанда, бұл саладағы мәселелер тек әртүрлі елдер мен

аймақтар үшін адам капиталының сапасының жалпы қабылданған көрсеткіштерін әзірлеумен ғана емес, сонымен қатар аймақтардағы басқарушылық іс-қимылдардың нәтижелерін жоспарлау және бақылау үшін адам ресурстарының сапасының маңызды және негізгі сипаттамаларын анықтауға арналған әдіснамалық тәсілдерді әзірлеумен байланысты [8, б. 92,93].

Жалпы алғанда, ғылыми зерттеу базасын талдау бір жағынан адам капиталының сапасын өлшеуге бағытталған зерттеулердің өте тар екенін, ал екінші жағынан, кейбір зерттеулер адамның ресурстарының әлеуетін қалыптастыру үдерістерін анықтайтын негізгі факторлардың түрлі комбинациясы түрінде ізденіс мүмкіндігін ашатынын көрсетеді. Мысалы, осы тұрғыда А. Нешатаев аймақтың адам капиталының сапасын дамыту индексі білім беру, денсаулық сақтау, мәдениет саласындағы индекс жинағы ретінде есептеуді ұсынады.

$$ИКЧК_i = 1,5 ИОБР_i + МС_i + К_i, \quad (1)$$

мұндағы:

ИКЧК_i – i-ші аймақтың адам капиталының сапасын дамыту индексі;

ИОБР_i – i-ші аймақтың білім беру индексі;

МС_i – i-ші аймақтың медициналық-спорттық индексі;

К_i – i-ші аймақтың мәдениет индексі.

Білім беру индексі үшін осы сарапшы тарапынан 1,5 мәніне тең жоғарылатқыш коэффициент белгіленген, бұл адам капиталының теориялық негіздерін зерттеу саласындағы сарапшылардың білім беру жүйесінің негізгі рөлі жөніндегі жалпы қабылданған пікірлерімен байланысты [9, с. 132].

Бұл жоғарылатқыш коэффициенттің осындай деңгейде бекітілуі шартты сипатта болад, өйткені, осындай коэффициенттің мәні аймақтар бойынша ерекшеленуі және экономика мен білім беру жүйесінің даму деңгейлері арасындағы қатынасқа байланысты өзгеруі мүмкін.

Негізінде, бұл көзқарасты белгілі ғалым С. Глазьев басқа сарапшылармен бірге бөліседі. Олар көптеген ғылыми-сараптамалық зерттеулерді және әлеуметтік-экономикалық даму негіздерінің практикалық аспектілерін зерделеу нәтижесінде келесідей қорытындыға келеді: адам капиталының ұлттық экономикада дамуы біркелкі емес, аймақтық деңгейде «Матфей әсері» деп аталатын көрініс байқалады, яғни:

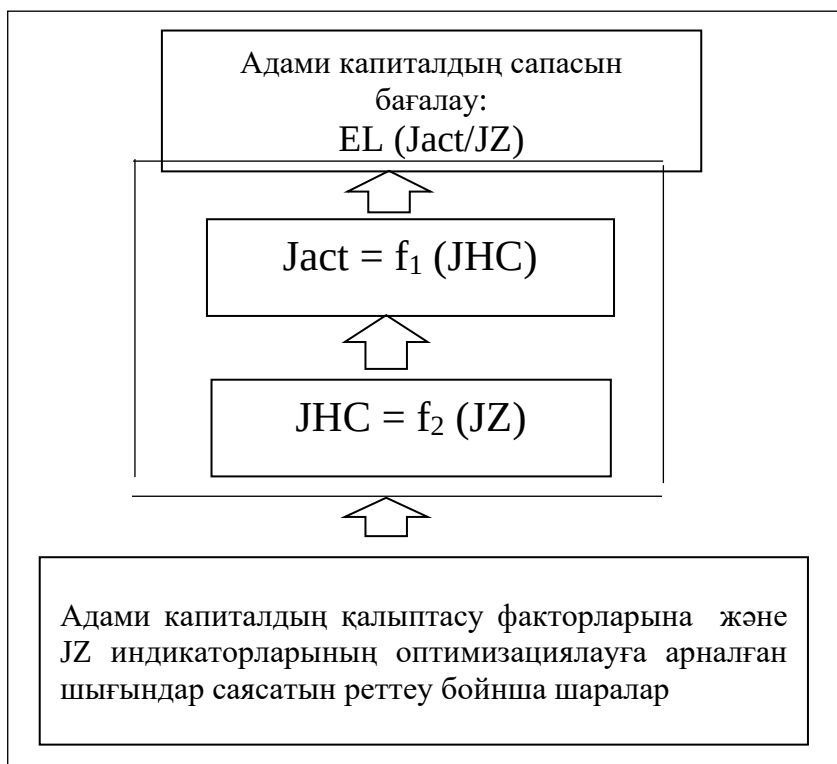
1. Адам капиталының дамуы мен пайдаланылуының жоғары көрсеткіштері әлеуметтік-экономикалық және инновациялық даму деңгейлері жоғары аймақтарда, ірі агломерациялардың басымдығымен және инвестициялық және басқа да даму қаржыларының шоғырлануымен байқалады. Бұл аймақтар 6-шы салалық технологияларды қолдану негізінде жылдам әрі сапалы өсуін көрсетеді;

2. Әлеуметтік-экономикалық және инновациялық даму деңгейлері төмен, тіпті кейде өте төмен аймақтарда адам капиталының біртіндеп сарқылу үрдісі байқалады, бұл капитал тарту орталықтарының болмауы, жоғары технологиялық

өндірістердің басқа, дамыған аймақтарға көшуімен түсіндіріледі, мұнда жоғары технологиялық салалар кеңінен қолданылады.

Осыған байланысты, біз жоғарыда көрсетілген әдістемелік тәсілді формализденген модельге негізделген қолдануды тек мүмкін деп қана емес, ең тиімді деп санаймыз. Сонымен қатар, оның тым қарапайымдылығын ескере отырып, экономика-математикалық модельдер қолданылуы керек, олар дәстүрлі факторлар – білім беру, денсаулық сақтау және әлеуметтік даму – әртүрлі деңгейлерде қалыптасуы мен қолданылуы бойынша өзара байланыста болуға тиіс.

Біздің пікірімізше, адам капиталының сапасын бағалауға арналған экономика-математикалық модельдер кешенін «жалпы жан басына шаққандағы шығындар (JZ), адам капиталының индексі (JHC), экономикадағы инновациялық белсенділік деңгейі (Jact) зерттеу тізбегіне байланысты қолдану дұрыс болады, оның ұйымдастырушылық схемасы төмендегі суретте келтірілген.

Сурет 1. Адами капитал концептінің сапасын бағалау схемасы

Ескерту - Зерттеу авторымен құрастырылған

JZ көрсеткіші мына формуламен есептеледі:

$$JZ = (Z1 + Z2 + Z3) / H \quad (2)$$

Z1 – білім беру жүйесін дамытуға арналған шығындар;

Z2 – денсаулық сақтау жүйесін дамытуға арналған шығындар;

Z3 – әлеуметтік дамуға арналған шығындар;

Н – халықтың саны.

Осылайша, Дүниежүзілік банк тобының әдістемесі бойынша дәстүрлі түрде есептелетін адам капиталының индексі адам капиталының концепциясының сандық анықтығын, адам ресурстарының дамуы үшін шығындарды тиімді пайдалану тұрғысынан анықтайды, ал экономикадағы инновациялық белсенділіктің дәрежесін адам капиталының факторы тұрғысынан өлшеу – ел экономикасының жалпы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға әсер ету тұрғысынан адам капиталының сапалық анықтамасының дәрежесін білдіреді.

Пайдаланылған көздер тізімі

1. Горбанев В. Человеческий капитал и постиндустриализация. - URL: <https://mirec.mgimo.ru/upload/ckeditor/files/mirec-2016-4-gorbanev.pdf>
2. Авдеева Д. Показатели человеческого капитала в исследованиях экономического роста: обзор // Экономический журнал ВШЭ, 2022. - №26(2). – 240–269 б.
3. OECD Insights: Human Capital: How what you know shapes your life. - URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264029095-sum-ru.pdf?expires=1720938662&id=9789264029095-sum-ru&accname=guest&checksum=0BEE4A0D801958BC99A4AE966C8AF4E8>
4. Сагдеева Л. Качество человеческого капитала как фактор социально-экономического развития региона / Автореф. диссер. канд. экон. наук: 08.00.05 - Санкт-Петербург, 2012. - 25 б.
5. Ибрагимова Д. Человеческий капитал: понятие, роль и проблемы его накопления в современной экономике. – Краснодар: Кубанский госуниверситет, 2017. – 32 с.
6. Сорокин П. Качество человеческого капитала – ответ на вызовы социальной политики в условиях деструктуризации // Журнал исследований социальной политики, 2022. - № 20 (1). – 157–168 б.
7. Дефицит человеческого капитала. - URL: <https://www.vsemirnyjbank.org/ru/news/opinion/2018/06/18/human-capital-gap>
8. Егоров В. Измерение качества человеческого потенциала в условиях современной экономики: управленческий аспект // Власть и управление на Востоке России, 2024. - №1(106). - 84–96 б
9. Нешатаев А. Человеческий капитал на территориях с разным уровнем благополучия: измерение и влияние // Регионология, 2023. - Т. 31, № 1. - 123–142 б.